

“ילדה שלא מן העולם הזה”: ספרו הראשון של אהרון אפלפלד לילדים

דר' אסתר מלחי

תחילתו של הסיפור **ילדה שלא מן העולם הזה** (כנרת זמורה-ביתן, תשע"ג) באם המביאה את בנה אדם, אל היער, כדי להסתתר מפני מוראות המלחמה. אל אדם מצטרף ילד אחר בן כיתתו, ושמו תומס. גם הוא מובא אל היער כדי להינצל. שני הילדים מתמודדים עם אותם הקשיים: געגועים הביתה, זיכרונות מהמשפחה, רעב, קור, פחד וסכנת חיים. שניהם באים מרקע דומה: את האבות לקחו לפלוגת העבודה והאימהות משאירות אותם ביער כדי לשרוד. הם מקבלים הנחיות והוראות ברורות וזהות מאימותיהם ולשניהם ניתנת אותה הבטחה: האם תחזור לקחת אותם ברגע שיתאפשר.

חרף הדמיון, הילדים הם טיפוסים שונים והם מייצגים מבני אופי שונים, השקפת עולם שונה ואף לבטים המתרוצצים בלב אנשים בעתות משבר: הטלטלות בין תקווה לפחד, בין ריאליה לדמיון, בין אקטיביות המתמודדת עם הקשיים המעשיים, לבין עיסוק בשאלות פילוסופיות המבקשות להבין את הסיטואציה בה הם נמצאים. אדם הוא ילד ריאלי שמחפש דרכים לשפר את התנאים שיאפשרו לו לשרוד. הוא אינו שוקט על השמרים. באוזניו מהדהד המשפט שאומרת לו אמו, השב ונשנה בסיפור מספר פעמים: “אל תחשוש, אתה מכיר היטב את היער שלנו וכל מה שיש בו” (עמ' 7. כל הציטוטים מתוך ספר זה).

אדם גדל בבית מסורתי. הוריו נהגו ללכת מדי פעם, בחגים, לבית הכנסת. הוא מייצג את עמדת המאמינים ש“אלקים דואג למזונותיו של כל יצור” (עמ' 31), ולדעתו הכול נגזר משמים. הגורל הוא המביא על האדם את כל התלאות ולכן אין טעם בשאלות ובחקירות. תומס לעומתו מייצג את החושבים כי הכול בידי האדם, לכן ברצונו להבין איך קרה ומדוע. הוא מציג את השאלות המציקות לו: “למה מגרשים זקנים? למה מגרשים ילדים? מה רע עשו הילדים? מה רע עשו הזקנים?” (עמ' 37), ובמקום אחר: “מה רע עשינו? יש לי הרגשה שזה עונש... מה רע עשו היהודים שיש להעניש אותם?...? (עמ' 49). בהמשך עונה לו אדם: “הם יהודים... אתה צריך לדעת, תומס, שאת היהודים לא אוהבים” (עמ' 37-38). יתר השאלות נשורות ללא תשובות: “היום לא נפתור את הבעיה הזאת... לא חייבים לחשוב כל הזמן” (עמ' 50).

תומס הוא טיפוס רגשני ורוחני. הוא רואה את המציאות וקשה לו להתמודד אתה. הוא חוזר ומדגיש את קוצר הראיה שלו תרתי משמע: “אני, משום קוצר הראיה שלי ואולי בגלל תכונות אחרות, לא זרזי, הריצה שלי אינה גמישה” (עמ' 29). תומס הרגיש, שאומרים עליו שהוא יודע “לישון

ולחלום" מגייס לטובת עצמו את עולם הדמיון בעזרת החלומות. כך מתאפשר לו לתקן את המציאות, ולהתמודד אתה. בתחילת הסיפור הוא מספר על חלום שחלם כשעדיין היה בביתו: הוא חולם על רחצה מהנה בנהר, עננים שחורים באים ומכסים את השמים, הרוחות סוערות, ואביו מציע למצוא מחסה. אך הכול מלגלים עליו (עמ' 28). החלום מנבא את העתיד לקרות "אומרים חלומות באים ללמד אותנו" הוא מצטט את אביו, ובמקום אחר: " החלומות רומזים אבל לא מסבירים" (עמ' 42). הוא חולם על ילדי כיתתו ועל העלבונות אותם ספג: הם קמים ומודיעים שעליו להיענש: "למה? מה רע עשיתי? שאלתי כשגופי רועד. הכול נעצו בי את עיניהם ואמרו נמאס לנו ממך... אנחנו החלטנו להכות אותך... לשמע דברי פרצו כולם בצחוק אדיר והוציאו את חגורות העור ממכנסיהם. ההצלפות היו עזות והכאיבו לי. טוב שהתעוררתי" (עמ' 62-63). הוא חולם גם את הסוף – מותו של אביו: בחלומו, הוא ואמו עומדים בפתח הבית, האב מופיע נמוך ורזה וקשה לזהותו. הוא אומר: "אמנם העבידו והרעיבו אותנו מן הבוקר עד הלילה אבל לא שברו את רוחנו... והוא מתעלף" (עמ' 47).

הילדים מוצפים מידי פעם בזיכרונות, וגם זאת דרך להתמודד: "ואדם זכר את אמו עומדת ליד חלון המטבח, בוצעת את הלחם העגול לפרוסות ומכינה לו כריכים" (עמ' 10). ובמקום אחר, "אמא איננה אך אני רואה אותה בבהירות ומרגיש את ידה בידי... ככל שהתבונן במראות מוכרים אלה הלכו החרדות ושככו, עיניו נעצמו והוא נרדם" (עמ' 11), וכן: "הנגיסה החזירה את אביו ואת אמו והוא חש שאין הם רחוקים מכאן" (עמ' 13).

הגיבורה השלישית אותה פוגשים הילדים בשעה קשה של רעב ומחסור ביער, היא מינה, אף היא בת כיתתם. מינה מכונה מספר פעמים במהלך הסיפור "ילדה שלא מן העולם הזה". מינה מכונה גם "המלאך הקטן". היא מספרת את סיפורם של אותם ילדים יהודים שנמסרו לשמירה אצל איכרים מקומיים, אך הם נוצלו לעבודות קשות שהיו למעלה מכוחם. ילדים שסבלו מהתעללויות אלימות קשות. מינה מסכנת את עצמה ומצילה את הילדים מרעב על ידי השארת מזון עטוף לרגלי העץ, כמובן ללא ידיעת האיכרים. יש להניח שנתנה את לחמה שלה. אין היא מצפה לתודה ואף אינה משמיעה את קולה.

אפשר לראות את המסע ביער כתהליך של התבגרות. "נשלחנו ליער כדי להתבגר" אומר אדם (עמ' 40). הילדים ובמיוחד תומס, עוברים תהליך של הסתגלות לתנאים אחרים, לריחוק מהבית להתגברות על פחד וללקיחת אחריות. "ההשתנות אינה דבר פשוט" אומר אדם, "זה דורש נחישות... אנחנו סובלים מרעב אבל נשארנו מה שהיינו. יש לנו יער ופלג ואנחנו מדברים בשפה שהורגלנו אליה" (עמ' 74). במקום אחר אומר אדם: "נשלחנו ללמוד מן הטבע ולהתבגר" (עמ' 40).

את הוויית המלחמה מייצגים בסיפור קודים שונים, המבטאים את הרקע של הזמן והמקום: היער, צעדי הנרדפים הנסים מהמלחמה, קולות ירי של הצבא האדום, מנהרות, מרתף, תחנת רכבת, חטיפת ילדים, מסתור, רעב פחד, פצועים ועוד.

ידועים הקשיים בהצגת סיפורים מן השואה, לילדים. הסופר אהרון אפלפלד משתדל לרכך את הסיפור ולהתמודד עם הפחדים שעלולים להציף את הקוראים: פחד מנטישה, ממלחמה, מרעב, מנתק מהמשפחה, ממחסור ועוד. הוא מתגבר על הקושי בעזרת הצבת סיפורים אישיים העוסקים בפרט ולא במכלול הבלתי נתפס. הגיבורים, שנעזרים בנאמנות אין קץ ובנתינה ללא חשבון, מעוררים אצל הקורא אמון בטוב לבו של האדם, גם בשעות קשות. הטיפול בפצועים למרות הפחד, מציב את האדם כטוב, כעוזר וכמרחם. אפלפלד בוחר גיבורים ילדים כדי להגדיל את האמפטיה של הקוראים, ולחזק את תחושתם שגם לילדים יש כוחות גוף ונפש בעזרתם יוכלו להתמודד. בין הילדים למשפחתם קיים קשר של זיכרונות וחלומות, הבית נוכח לאורך כל הסיפור ויש קשר טלפתי המונע שכחה או נתק.

אמצעים נוספים משמשים את הסופר אהרון אפלפלד בבואו לעודד את גיבורי הסיפור ואת קוראיו, בתוכם יצירת תחושת השייכות: כולנו חלק אינטגרלי מעם ישראל הסובל. השמועות על בריחת הגרמנים וניצחון הצבא האדום משמשות כאמצעי עידוד אף הן, וכן הטבע ובעלי החיים, שמסתירים, תומכים בילדים ומביאים תקווה: הידידות עם הכלב המשפחתי שבא לשהות איתם ביער ומביא מכתב מהאם, מעניק לילדים הרבה אהבה וחום, הסנאית, הפרה, העגל וכל הצומח ביער שמסתיר אותם ונותן להם מחסה, מים ומזון שמקורם בפירות יער (דובדבנים, תותים, אוכמניות ותפוחים), ובמי הפלג.

סיום הסיפור הוא חיובי ומעודד: הגיבורים ניצלים, האימהות מקיימות את הבטחתן ובאות לקחת את הילדים.

תוך כדי קריאה, הקורא חש בקווי דמיון רבים בין ספר זה לספרו של אורי אורלב **האי ברחוב הציפורים** – סיפורו של ילד המושאר לבדו בין חורבות הגטו. ה"קן" בו שוהים הילדים בראש העץ בספרו של אפלפלד, מתקשר לשם "אי הציפורים". אדם ותומס חשים בודדים בראש העץ כמו הילד בין חורבות הגטו. מה שמחזק את הילד בגטו ועוזר לו לשרוד היא הבטחתו של אביו לבוא לקחת אותו. האב מצווה את הילד בגטו להישאר במקומו ואכן האב מקיים את הבטחתו. כך גם הילדים ביער. הילד בגטו מחפש מזון בין החורבות בדומה לילדים שמחפשים אוכל במעבה היער. ידידו הטוב ביותר של הילד **באי ברחוב הציפורים** הוא עכבר לבן, ואילו תומס ואדם מוצאים כלבים וסנאית. בשני הסיפורים מטפלים בחייל פצוע מלחמה. בשני הסיפורים ההורים עומדים בהבטחתם ובאים לקחת את הילדים. מבעד לשברי הקירות רואה הילד בגטו ילדה פולניה המייצגת את הילדות. גם אדם ותומס פוגשים בילדה מינה, שנוכחותה מעוררת רגשות אהבה וחמלה.

הספר מצליח להתמודד עם הקושי שבהעברת זיכרון השואה לילדים. הוא נקרא ברצף ומאוויר באוירים כהים, הממחישים את אוירת היער והמלחמה. הספר אינו מנוקד ומיועד לכיתות בינוניות, אך גם מבוגרים ימצאו בו עניין.